

Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra Banja Luka

NOVI SVIJET U POKRETU (IV)

“Desničarske stranke koje su spremne da preuzmu vlast nisu populističke. Oni su nešto mnogo gore. Trump, Farage, Narendra Modi, Recep Tayyip Erdogan, Viktor Orban, Benjamin Netanyahu, Vladimir Putin, Marine Le Pen, Giorgia Meloni, Mahendra Rajapaksa, Min Aung Hlaing i Alice Weidel nisu populist; oni su većinski nacionalisti. Svaki od njih ima isti cilj: uzeti nominalne većine u svojim zemljama (definirane rasom ili religijom) i pretvoriti ih u samosvjesne, suprematističke većine, odlučne da preprave svoje nacije po svojoj vlastitoj slici i da smanje vjerske i etničke manjine u red građana drugog reda ili još gore...Istorijski izvor većinskog nacionalizma nije populizam, već Hitlerova nacionalsocijalistička partija. Holokaust je diskvalifikovao majorizaciju iz glavnog političkog toka u posleratnoj Evropi. Hladni rat je zauzvrat zamrznuo nacionalističku maštu s obje strane Gvozdene zavjese. Ali glavni koncept nacizma većinske nacionalne države izgrađene na žrtvenom jarcu „inferiornih“ manjina ostao je inspiracija za suprematiste na drugim mestima.” (Mukul Kesavan, indijski književnik i novinar)

Ulazak u parlament omogućava populistima da svoje programe unesu u sve institucije sistema da bi na taj način pripremili legitimni prostor za inauguraciju čvrstog i odlučnog „vođe“ kao što su u Vladimir Putin u Rusiji, Rodrigo Duterte na Filipinima, Recep Tayyip Erdoğan u Turskoj, Victor Orban u Mađarskoj, Jaroslaw Kaczynski u Poljskoj, Narendra Modi u Indiji, Jair Bolsonaro u Brazilu, Javier Gerardo Milei u Argentini, Donald Tramp u USA, koji će navodno znati i moći zaštititi interese države koja se našla u zoni velikih nevolja i to sve zbog nedjelotvornosti državnih institucija vlasti i političkih elita i vanjske imigrantske prijetnje.

Unutanja koherentnost autoritarnog populizma

Bilo bi isuviše pojednostavljeno tumačiti populizam samo kao izraz emocionalnog razočaranja zbog frustriranih ekonomskih očekivanja, ljutnje zbog namještenih pravila i posebnih interesa i straha od prijetnji fizičkoj i kulturnoj sigurnosti. Porast populizma na samom početku 21 stoljeća nije samo posljedica neoliberalne trgovine, kako to većina autora ističe u prvi plan. Nove tehnologije, novi oblik proizvodnje i investicija, promjene u monetarnoj i finansijskoj politici, nova uloga religije i kulturnog ili vjerskog identiteta.... dovest će do globalnog snaženja populizma, koji mada mu nedostaju formalni teorijski i kanonski tekstovi, ima svoju unutarnju koherentnu logičnu strukturu.

U većini zemalja populistička retorika bazirana je na otporu prema liberalizaciji trgovine tražeći u tim procesima glavnu krivnju za sve ekonomske nevolje

domaćeg stanovništva. Liberalizacija trgovine sasvim sigurno uzrokuje gubljenje radnih mjesta i gubitak prihoda za neke skupine radnika. Međutim, liberalizacija trgovine je samo jedan od izvora promjena na tržištu radne snage, mada ne i određujući. Tehnološke promjene, automatizacija proizvodnje, konkurencija sa stranim i domaćim korporacijama... proizvode znatno veće promjene na tržištu radne snage od povećanja uvoza. Iako je teško odvojiti automatizaciju i globalizaciju jednu od druge, većina autora vidi u automatizaciji glavni uzrok pada zaposlenosti u proizvodnji u razvijenim zemljama. I pored toga kampanja protiv tehnologije i automatizacije ne čini atraktivan politički izazov za autoritarne populiste kao što to čini liberalizacija trgovine. U liberalizaciji trgovine mnogo je lakše naći direktnog stranog krivca i optužiti ga za ekonomske poremećaje na domaćem tržištu i gubitak radnih mjesta. Uz to u liberalizaciji trgovine lakše se nalazi psihološki uzrok nejednakosti u raspodjeli resursa i ekonomske nepravičnosti (nepravde) što posebno ima psihološki utjecaj na domaćeg proizvođača i kupca.

Ekonomska nesigurnost, uključujući izloženost konkurenciji iz uvoza, i masovne imigracije, imale su značajnu ulogu u rastu autoritarnog populizma kao i u narastanju i jačanju nacionalističkih i radikalnih političkih pokreta. Autoritarni populizam najčešće vidi opasnost od pluralizma i gubljenja kulturnog, nacionalnog, etničkog, ili vjerskog identiteta "svog naroda" od strane vanjskih migracija koje navodno predstavljaju prijetnju opstanku identiteta naroda.

Kako je globalizacija obilježena stigmatizacijom nepravednosti, tehnološki razvoj i automatizacija uspjeli su u najvećem dijelu izbjeći zamku krivnje za nejednakost i turbulencije na tržištu rada. Ljudi misle da gube sigurnost preživljavanja ne zbog tržišne konkurencije već zato što su pravila tržišnog natjecanja nepravedna. Financijeri, velike korporacije, stranci – iskorištavaju ta nepravedna pravila na uštrb lokalnog stanovništva. Treba ispraviti tu nepravdu, što lokalne elite nisu uvijek spremne uraditi radi svojih interesa, što objašnjava rast populizma u tim zemljama.

Nove dimenzije desničarskog populizam

Evropski autoritarni populizam zauzima specifičnu platformu ciljajući prvenstveno političku percepciju Briselske birokracije, i utjecaj Brisela na domaću politiku i propise. Evropski populizam nije u suštini protutrgovinski. Neki aspekti trgovinskih sporazuma, kao što su rješavanje sporova između ulagača i države i usklađivanje propisa, u Europi su vrlo kontroverzni. Ni desni ni lijevi populističari nisu se zalagali za trgovinske barijere. Zapravo, zagovornici Brexita u Britaniji predstavili su slobodnu trgovinu kao njihov eksplicitan cilj. Jedna od prednosti napuštanja EU, tvrde oni, bila bi da će omogućiti Britaniji da

vodi politiku slobodne trgovine. EU već dugo vremena ima snažnu politiku socijalne zaštite, otuda većina zemalja EU su za otvorenu i slobodnu trgovinu. Ta otvorenost prema slobodnoj trgovini popraćena je sa većim stupnjem pravične preraspodjele i značajnijim socijalnim osiguranjem. Razne percepcije populizma vrte se uglavnom oko ekonomske nejednakosti bogatih grupa koje kontroliraju gospodarstvo i određuju pravila i efekte ekonomskog sistema u odnosu na skupine s nižim prihodima i nižem pristupom centru moći. “Osnovni uzroci porasta populističkog nacionalizma su sporni. Za neke je to prije svega ekonomske prirode - pad prihoda srednje klase i proizvodnog sektora. Za druge je to pitanje identiteta, posebno onih glasača koji se osjećaju nesigurnima u modernom svijetu. Srodni element identiteta pitanje je imigracija, za koju je Francis Fukuyama ustvrdio da je posebno istaknuta za one koji su zabrinuti erozijom države. Drugi tvrde da su promjene u načinu na koji širimo i primamo informacije, posebno u vezi s društvenim mrežama, stvorile zatvorene zajednice sa vlastitim stvarnostima koje jačaju njihove instinkte i politička uvjerenja. U međuvremenu, demokratije se također suočavaju s vanjskim izazovima. Države, poput Rusije, koriste dezinformacije kako bi povukle niti nestalih društava, povećavajući strahove drugog i stvarajući osjećaj da je društvo pod opsadom bez zajedničke objektivne istine. Rusija, zajedno sa ostalim autoritarnim državama - uključujući Kinu kroz svoju Inicijativu za pojas i put - doprinose globalnoj mreži korupcije koja koristi autoritarnim snagama u tim zemljama. Autokrati koriste mamac svojih ekonomskih tržišta da prisiljavaju i vrše pritisak na demokratije kad god se ponašaju na način koji nije koristan za njihove režime i sve više saraduju na rušenju liberalnih normi u međunarodnim institucijama”.

“Demokratizacija” autoritarnog populizma

Ono što je zajedničko za savremene autoritarne populiste jeste promjena institucija vlasti putem „demokratskih“ izbora. Nakon „demokratskih“ izbora populisti nastoje ukloniti sva institucionalna demokratska ograničenja njihovog vladanja (slobodni mediji, politička opozicija, institucionalne zaštite manjina i pojedinca). Sa ovom strategijom legalizira se prekid sa procesom demokratizacije i otvara se put ka uspostavljanju „demokratskog autoritarnog režima“ koji je „sposoban“ provesti promjene u javnoj politici bez pravnih (demokratskih) prepreka (procedura) koje su spriječavale liberalnu demokraciju da učinkovito odgovori na hitne društvene probleme.

Kroz stvaranje „demokratskog autoritarnog režima“, koji sve više izrasta u personalnu diktaturu lidera (personal dictatorship), i eliminira demokratsku legitimnost otpora protiv „personal dictatorship“, otvoren je put rastakanju konstitucionalizma i demokracije u eri globalnih strukturalnih promjena što čini najveću prijetnju razvoju demokracije u 21 stoljeću. U periodu od 1946. do 1999.

oko 44% autoritarnih režima preraslo je u personalnu autokratsku diktaturu vođe (autokratija), dok je samo u periodu od 2000. do 2010. taj procenat porastao na dramatičnih 75%., što jasno ukazuje u kom pravcu danas vodi politički populizam, što predstavlja razlog za veliku zabrinutost čovječanstva.

Ta autokratska populistička prijetnja demokraciji dolazi upravo iz sfere legitimnosti demokratskog izbora populističkog autoritarnog režima (vođe) koji je na temelju tog „demokratskog izbornog legitimiteta“ ovlašten da vrši dalje političke i ekonomske promjene bez ikakvog nadzora javnosti. Autoritarni populistički režim (vođa) iz tog „demokratskog izbornog legitimiteta“ vuče legitimno pravo da ukine svaku mogućnost javne kritike koja se po običaju kvalificira kao politički otpor opozicije, ili kao neprijateljske provokacije „pete kolone“ ili kao zavjera nacionalnih ili vjerskih manjina ili migrantskih grupa. To stvara “kulturu straha i nepoverenja”, u kojoj se otvaraju nove perspektive za autoritarne režime, u čijim rukama je koncentrirana sva politička moć. To je put prerastanja autoritarnih režima u personalnu diktaturu populističkog vođe, što danas izrasta u prepoznatljiv politički fenomen savremenog svijeta.

Izrastanje populističkih pokreta u autoritarne populističke režime sa personalnom diktaturom, podstiče tendencije stvaranja novih međunarodnih odnosa u kojima se stvara koherentna alijansa između nedemokratskih i ksenofobičnih režima koji podstiču agresivnu unutarnju i vanjsku politiku što predstavlja veliku prijetnju regionalnom i globalnom miru.

Nedžad Basic, DIE DOKTRIN DER SCHOPFERISCHEN MODERNITÄT, Verlag Unser Wissen, Berlin (2023)